

Sygn. akt III USKP 159/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Katarzyna Gonera (sprawozdawca)

SSN Józef Iwulski

w sprawie z odwołania L. O.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału we Wrocławiu

o emeryturę pomostową,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 6 października 2022 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z dnia 14 maja 2020 r., sygn. akt III AUa 1553/19,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział we Wrocławiu, decyzją z 15 maja 2018 r., odmówił ubezpieczonemu L. O. prawa do emerytury pomostowej na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze

zm.) oraz ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1924 ze zm.). Organ rentowy uznał, że ubezpieczony nie spełnia ustawowych warunków nabycia prawa do emerytury pomostowej.

Wnioskodawca (ubezpieczony) L. O. wniósł odwołanie od tej decyzji.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu, wyrokiem z 27 września 2019 r., zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury pomostowej od 14 marca 2018 r. (pkt I) i zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału we Wrocławiu na rzecz ubezpieczonego kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt II).

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony (ur. [...] 1956 r.) z zawodu jest technikiem metalurgiem. Rozpoczął pracę w tym zawodzie w Z., obecnie H. S.A. w W., początkowo jako stażysta-wytapiacz, a następnie jako wytapiacz stopów miedzi oraz mistrz zmianowy. Na stanowisku wytapiacza metali nieżelaznych (stopów miedzi) pracował od 2 września 1974 r. do 31 maja 1985 r. Jego praca polegała na prowadzeniu procesu wytapiania stopów metali kolorowych przy piecach topielnych dużych pojemności oraz w piecach elektrycznych i konwektorowych. Następnie, w okresie od 1 czerwca 1985 r. do 31 października 1987 r., ubezpieczony pracował w tym samym zakładzie na stanowisku mistrza zmianowego wydziału hutniczego. W czasie pracy w Z. odbył zasadniczą służbę wojskową w okresie od 26 kwietnia 1980 r. do 3 kwietnia 1982 r. Po odbyciu służby wojskowej zgłosił się do pracy 3 maja 1982 r.

Za okresy pracy w Z. i H. S.A. zostało wystawione wnioskodawcy przez zakład pracy świadectwo wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze z 7 listopada 2013 r., w którym pracodawca potwierdził, że od 2 września 1974 r. do 31 października 1987 r. wnioskodawca był zatrudniony w H. S.A. i w tym okresie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę ściśle według wykazu i pozycji rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43) oraz zarządzenia Nr 48 Ministra Przemysłu z dnia 10 maja 1989 r.: (-) od 1 stycznia 1975 r. do 25 kwietnia 1980 r. na stanowisku wytapiacza metali nieżelaznych, wymienionym w dziale III, poz. 10, wykazu „B”, (-) od 3 maja 1982 r. do 31 maja 1985 r. na

stanowisku wytapiacza metali nieżelaznych, wymienionym w dziale III, poz. 10, wykazu „B”, (-) od 1 czerwca 1985 r. do 31 października 1987 r. na stanowisku bezpośredniego nadzoru nad pracownikami z poz. 1-12, wymienionym w dziale III, poz. 13, wykazu „B”. Pismem z 27 czerwca 2016 r. H. S.A. potwierdził dodatkowo, że wnioskodawca był zatrudniony w wymienionych okresach w Z. w W., a stanowisko, które zajmował (wytapiacz metali nieżelaznych), jest obecnie kwalifikowane do wykazu prac w szczególnych warunkach według załącznika nr 1 do ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych.

W dniu 2 listopada 1987 r. wnioskodawca podjął pracę w A. S.A. w W., gdzie pracował do 17 marca 2015 r.

Początkowo, od 2 listopada 1987 r. do 6 grudnia 1987 r., ubezpieczony pracował w tym zakładzie jako zalewacz kokil, od 7 grudnia 1987 r. objął stanowisko brygadzysty produkcji rynkowej, a następnie od 1 października 1991 r. do 17 marca 2015 r. mistrza odlewni, ze względu na doświadczenie przy zalewaniu oraz przygotowywaniu form. Praca wnioskodawcy na stanowisku mistrza odlewniczego polegała na nadzorowaniu i protokolowaniu zadań produkcyjnych, wykonywaniu tych zadań oraz uczestnictwie we wprowadzaniu nowych technologii. Wnioskodawcy podlegało około 15 osób. Przy pracach szczególnych, problemowych uczestniczył on przy procesie produkcji przez cały dzień roboczy. Wykonywał wówczas obowiązki pracownika fizycznego – zalewał formy i pokazywał innym, jak należy to robić.

Sąd Okręgowy ustalił, że w okresie pracy w A. S.A. na stanowisku mistrza odlewniczego wnioskodawca większość dnia roboczego, codziennie po 6 do 8 godzin, pracował na odlewni. Codziennie rano pokazywał pracownikom, jak mają wykonywać odlewy, zalewał kilka pierwszych form, pomagał przy ładowaniu i wylewaniu pieca, nadzorował produkcję. Niejednokrotnie zastępował zalewaczy przebywających na zwolnieniach chorobowych, urlopach czy z innych powodów nieobecnych. Pracował wówczas cały dzień roboczy na hali odlewni. Takie sytuacje były dość częste.

Wnioskodawca niemal cały czas poświęcał pracy na produkcji i jej bezpośredniemu nadzorowi, ponieważ należało to do jego zadań jako mistrza odlewni. Nadzór odlewni polegał na tym, że z uwagi na charakter zachodzących

tam procesów należało cały czas fizycznie przebywać na hali produkcji. Obowiązki biurowe były w zasadzie marginalne, chociaż wnioskodawca miał wydzielone pomieszczenie na własne biuro. Wnioskodawca niemal cały czas przebywał w hali odlewni, bezpośrednio przy formach, przy linii odlewniczej. Był narażony na działanie szkodliwych substancji chemicznych, które wytrącają się w czasie produkcji i krzepnięcia metali kolorowych. Substancje te są niebezpieczne i toksyczne, były to m.in. fosfor i azbest. Tak jak inni pracownicy fizyczni odlewni wnioskodawca nosił specjalne ubranie robocze, był bowiem bezpośrednio narażony na bardzo wysoką temperaturę panującą na hali i przy piecach hutniczych, a także na poparzenia z uwagi na odpryski i wybuchy metalu. Sprawował również nadzór i wykonywał prace polegające na oczyszczaniu odlewów w oczyszczalni.

Ubezpieczony, podobnie jak inni pracownicy produkcji, przechodził okresowe badania toksykologiczne i na zawartość metali ciężkich, w tym ołowiu (raz do roku). Poza tym miał wypłacany dodatek za pracę w szkodliwych warunkach oraz otrzymywał posiłki regeneracyjne, tak jak inni pracownicy produkcji. Pracownik fizyczny, który pracuje na hali przy odlewie metali przy piecach, może przebywać w narażeniu na kontakt z roztopioną mieszanką metali najwyżej do 6,5 godzin w ciągu dnia pracy. Resztę czasu pracy takiego pracownika stanowi przerwa na posiłek oraz prace przygotowawcze. Tyle czasu przebywał na hali przy odlewie ubezpieczony.

Za okresy pracy w A. S.A. zostało wystawione przez zakład pracy świadectwo pracy z 17 marca 2015 r., w którym pracodawca potwierdził, że wnioskodawca był w okresie od 2 listopada 1987 r. do 17 marca 2015 r. zatrudniony w zakładzie A. S.A. w pełnym wymiarze czasu pracy, na stanowiskach: (-) zalewacz kokil od 2 listopada 1987 r. do 6 grudnia 1987 r.; (-) brygadzysta produkcji rynkowej od 7 grudnia 1987 r. do 30 września 1991 r.; (-) mistrz odlewni od 1 października 1991 r. do 17 marca 2015 r. W świadectwie pracy pracodawca potwierdził, że ubezpieczony wykonywał w tych okresach pracę w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze godzin.

Za okresy pracy w A. S.A. wnioskodawcy zostało wystawione przez zakład pracy także świadectwo wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze z 6 grudnia 2013 r., w którym pracodawca potwierdził, że

wnioskodawca jest zatrudniony w okresie od 2 listopada 1987 r. w zakładzie A. S.A. i w tym okresie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę: (-) od 2 listopada 1987 r. do 6 grudnia 1987 r. na stanowisku zalewacza, wymienionym w dziale III, poz. 43 pkt 19, wykazu „A” stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (Dz.U. Nr 8 poz. 43), oraz w załączniku Nr 1 do zarządzenia Nr 13 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy, w których wykonywane są prace w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego (Dz.Urz. MHiPM z 1985 r. Nr 1, poz. 1); (-) od 7 grudnia 1987 r. do 30 września 1991 r. na stanowisku brygadzysty produkcji, który stale przebywał na produkcji, organizował i nadzorował prace tokarzy, zalewaczy form, oczyszczaczy odlewów, do jego obowiązków należało szkolenie pracowników na stanowiskach pracy oraz kontrola produkowanych wyrobów pod względem jakości i ilości wykonania, czyli stanowisku wymienionym w dziale XIV, poz. 24, wykazu „A” załącznika Nr 1 do zarządzenia Nr 13 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy, w których wykonywane są prace w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego; (-) od 1 października 1991 r. do dnia wydania świadectwa na stanowisku mistrza odlewni metali nieżelaznych, który organizuje i nadzoruje prace produkcyjne na podległych mu stanowiskach, rozlicza ilość i jakość wykonanych zadań, prowadzi dokumentację potwierdzającą obrót surowcami i wyrobami gotowymi, nadzoruje właściwe eksploataowanie urządzeń odlewniczych, zgodnie z ich przeznaczeniem i instrukcjami obsługi, czyli stanowisku wymienionym w dziale XIV, poz. 24, wykazu „A”, załącznika Nr 1 do zarządzenia Nr 13 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy w których wykonywane są prace w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego.

Pismem z 4 lipca 2016 r. A. S.A. potwierdził dodatkowo, że wnioskodawca był zatrudniony w wymienionych okresach w zakładach A. w W., a stanowisko, które zajmował, tj. zalewacza kokil, jest obecnie kwalifikowane do wykazu prac w szczególnych warunkach według załącznika nr 1 (poz. 4) do ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych oraz że spółka obecnie odprowadza

składki na Fundusz Emerytur Pomostowych za osoby zatrudnione na tym stanowisku.

W okresie zatrudnienia wnioskodawcy w A. S.A., od 1 stycznia 2009 r. do 17 marca 2015 r., zakład pracy nie złożył do ZUS zgłoszenia danych o jego pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze.

Sąd Okręgowy ustalił ponadto, że od 9 października 2015 r. do 8 stycznia 2016 r. wnioskodawca był zatrudniony w E. spółce z o.o. w W. na stanowisku operatora linii odlewniczej. Do obowiązków wnioskodawcy na tym stanowisku należała praca przy piecu odlewniczym i formach odlewniczych. W tej pracy wnioskodawca również miał kontakt z ciekłym metalem. Wnioskodawca montował do form odlewniczych rdzenie piaskowe, musiał podchodzić do kokilarki wypełnionej gorącym metalem nawet kilkadziesiąt razy dziennie. W świadectwie pracy wystawionym wnioskodawcy przez tego pracodawcę 11 stycznia 2015 r. brak jest wzmianki o wykonywaniu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze. Pracodawca ten nie odprowadzał składek na Fundusz Emerytur Pomostowych, ale wypłacał wnioskodawcy dodatek z tytułu pracy w warunkach szkodliwych.

Wnioskodawca w okresie od 1 lutego 2016 r. do 9 lipca 2016 r. był zatrudniony na stanowisku mistrza produkcji w P. spółce z o.o. w W..

W dniu 24 maja 2016 r. złożył po raz pierwszy wniosek o emeryturę pomostową, który został załatwiony decyzją odmowną z 16 czerwca 2016 r. z uwagi na niewykonywanie pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych oraz brak rozwiązania stosunku pracy.

Po rozwiązaniu 9 lipca 2016 r. stosunku pracy z ówczesnym pracodawcą P. spółką z o.o. wnioskodawca złożył nowy wniosek o przyznanie prawa do emerytury pomostowej wraz z nowymi dokumentami dotyczącymi pracy w warunkach szczególnych z H. S.A. i A. S.A. Decyzją z 10 sierpnia 2016 r. organ rentowy ponownie odmówił przyznania mu prawa do emerytury pomostowej.

W dniu 13 września 2016 r. wnioskodawca złożył do organu rentowego kolejny wniosek o przyznanie mu prawa do emerytury pomostowej. Decyzją z 7 października 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział we Wrocławiu odmówił L. O. prawa do emerytury pomostowej. ZUS nie uwzględnił – jako okresów

pracy w warunkach szczególnych – okresów, w których wnioskodawca pracował na stanowisku brygadzysty oraz mistrza odlewni, a także okresu odbywania obowiązkowej służby wojskowej. Wyrokiem z 24 sierpnia 2017 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu zmienił decyzję ZUS z 7 października 2016 r. i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury pomostowej. Wyrok ten zaskarżył w całości apelacją organ rentowy, podnosząc, że wnioskodawca w dacie składania wniosku i wydania decyzji nadal pozostawał w zatrudnieniu (od 18 lipca 2016 r.) w P. spółce z o.o. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, wyrokiem z 27 lutego 2018 r., zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie wnioskodawcy. Sąd Apelacyjny podzielił argumentację organu rentowego i uznał, że wnioskodawca nie spełnił warunku wykonywania po 31 grudnia 2008 r. pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych. Sąd podkreślił także, że w dniu składania wniosku i wydania decyzji przez organ rentowy wnioskodawca pozostawał w zatrudnieniu, wbrew art. 4 pkt 7 tej ustawy. Od wyroku Sądu Apelacyjnego wnioskodawca wniósł skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego. Postanowieniem z 23 maja 2019 r., III UK 286/18, Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej wnioskodawcy z uwagi na brak wykazania przez skarżącego przesłanek z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Od 18 lipca 2016 r. wnioskodawca ponownie został zatrudniony na podstawie umowy o pracę w P. spółce z o.o.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych ponownie odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury pomostowej decyzją z 1 lutego 2017 r. z uwagi na niewykonywanie pracy w szczególnych warunkach po 31 grudnia 2008 r., jak również nieudowodnienie na dzień 1 stycznia 2009 r. okresu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, wynoszącego co najmniej 15 lat.

W dniu 19 marca 2018 r. wnioskodawca wystąpił do ZUS z kolejnym wnioskiem o przyznanie prawa do emerytury pomostowej. We wniosku wyjaśnił, że rozwiązał stosunek pracy z dotychczasowym pracodawcą i od 18 stycznia 2018 r. posiada status osoby bezrobotnej.

Decyzją z dnia 15 maja 2018 r. (stanowiącą przedmiot odwołania w obecnym postępowaniu) Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział we Wrocławiu po raz

kolejny odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury pomostowej. Organ rentowy uznał bowiem, że nie spełnia on warunków, od których uzależnione jest prawo do tego świadczenia. Według organu rentowego wnioskodawca posiada łączny okres składkowy i nieskładkowy w wymiarze 41 lat, 6 miesięcy i 16 dni, w tym uznany przez organ rentowy staż pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w wymiarze 8 lat, 5 miesięcy i 29 dni. Do stażu pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze organ rentowy zaliczył następujące okresy: (-) od 1 stycznia 1975 r. do 25 kwietnia 1980 r. na stanowisku wytapiacza metali nieżelaznych w H. S.A. w W., (-) od 3 maja 1982 r. do 31 maja 1985 r. na stanowisku wytapiacza metali nieżelaznych w H. S.A. w W., (-) od 2 listopada 1987 r. do 6 grudnia 1987 r. na stanowisku zalewacza w A. S.A.

Na podstawie dokonanych ustaleń, Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie wnioskodawcy zasługiwało na uwzględnienie.

Sporne w rozpoznawanej sprawie było, czy wnioskodawca po 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 lub ust. 3 ustawy o emeryturach pomostowych, a ponadto, czy udowodnił okresy pracy w szczególnych warunkach wynoszące co najmniej 15 lat na dzień 1 stycznia 2009 r. Innymi słowy, spór między stronami koncentrował się przede wszystkim wokół ustalenia, czy wnioskodawca, pracując na stanowisku brygadzysty, a następnie mistrza odlewni w zakładach hutniczych A. S.A., wykonywał pracę w warunkach szczególnych w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach pomostowych. Sąd pierwszej instancji wziął pod uwagę, że na dzień składania wniosku o emeryturę pomostową, a także wydania zaskarżonej decyzji, wnioskodawca nie pozostawał już w zatrudnieniu.

Zdaniem Sądu Okręgowego, wnioskodawca spełnił warunek wykonywania po 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, ponieważ po 31 grudnia 2008 r. pracował nie tylko jako mistrz odlewni w A. S.A. (do 17 marca 2015 r.), który to okres jest kwestionowany przez organ rentowy jako praca w szczególnych warunkach, lecz także pracował na stanowisku operatora linii odlewniczej w E. spółce z o.o., o czym świadczy umowa o pracę z 9 października 2015 r. wraz z zakresem obowiązków oraz świadectwo pracy wystawione przez E.

spółkę z o.o., a także inne dokumenty takie jak ZUS RMUA, z których wynika, że wnioskodawca miał wypłacany w tym czasie dodatek za pracę w warunkach szkodliwych. Jest to praca ujęta w wykazie B, dziale III, poz. 4 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz w dziale III, poz. 6 pkt 3 załącznika do zarządzenia Nr 3 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego. Stanowisko to jest ujęte także w załączniku nr 1 (poz. 4) nowego wykazu stanowiącego załącznik nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, wnioskodawca spełnił także przesłankę posiadania okresu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszącego co najmniej 15 lat, ponieważ do okresu pracy w warunkach szczególnych należy mu zaliczyć także pracę na stanowisku brygadzysty i mistrza odlewni w A. S.A. (w okresie od 7 grudnia 1987 r. do 17 marca 2015 r.), a także okres odbywania zasadniczej służby wojskowej, który przypadł w okresie pracy w H. S.A. (od 26 kwietnia 1980 r. do 3 kwietnia 1982 r., ponieważ zgłosił się do pracy 3 maja 1982 r.).

W ocenie Sądu, wnioskodawca – pracując na stanowisku mistrza odlewni – faktycznie świadczył pracę w warunkach szczególnych, mimo pełnienia obowiązków nadzorczych. Stanowiska, które zajmował wnioskodawca, tj. brygadzysty oraz mistrza odlewni, były wyszczególnione w wykazie B, dziale III, załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz w dziale XIV, poz. 24, wykazu A, załącznika Nr 1 do zarządzenia Nr 13 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy, w których wykonywane są prace w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego. Jak wynika z akt osobowych, wnioskodawca otrzymał za sporne okresy od pracodawców świadectwa pracy w warunkach szczególnych.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości i zarzucając: 1) naruszenie art. 4 i art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych przez przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury pomostowej, chociaż wnioskodawca nie wykonywał po 31 grudnia 2008 r. prac w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych (art. 4 pkt 6) ani na 1 stycznia 2009 r. (dzień wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych) nie udowodnił wymaganego 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach, o którym mowa w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych (art. 49 pkt 3); 2) sprzeczność istotnych ustaleń Sądu Okręgowego z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego przez uznanie, że praca wnioskodawcy w A. S.A. Z. w W. od 7 grudnia 1987 r. do 30 września 1991 r. na stanowisku brygadzysty produkcji, a następnie od 1 października 1991 r. do 17 marca 2015 r. na stanowisku mistrza odlewni metali nieżelaznych, była pracą w szczególnych warunkach wymienioną w pkt 4 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych, chociaż z zebranego materiału dowodowego nie wynika, żeby w tym czasie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace bezpośrednio przy zalewaniu form odlewniczych, transportowaniu naczyń odlewniczych z płynnym, rozgrzanym materiałem (żeliwo, staliwo, metale nieżelazne i ich stopy), a ponadto zakład pracy nie złożył do ZUS zgłoszenia danych o pracy wnioskodawcy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze za okres od 1 stycznia 2009 r. do 17 marca 2015 r.; ponadto Sąd Okręgowy niezasadnie zaliczył do pracy w szczególnych warunkach okres zatrudnienia wnioskodawcy w E. spółce z o.o. od 9 października 2015 r. do 8 stycznia 2016 r. na stanowisku operatora linii odlewniczej, skoro pracodawca pismem z 28 stycznia 2019 r. wyjaśnił, że prace wykonywane na tym stanowisku nie były zaliczane do prac w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze i w związku z tym dla wnioskodawcy nie było dokonane do ZUS zgłoszenie pracy o takim charakterze i nie był składany formularz ZUS ZSWA.

Apelujący organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego i oddalenie odwołania.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, wyrokiem z 14 maja 2020 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił odwołanie.

Sąd drugiej instancji przytoczył art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych i zwrócił uwagę, że w art. 3 ust. 1 tej ustawy zostały zdefiniowane prace wykonywane w szczególnych warunkach a w art. 3 ust. 3 prace o szczególnym charakterze. Sąd Okręgowy, stwierdzając, że ubezpieczony spełnił łącznie warunki do nabycia prawa do emerytury pomostowej z art. 4 pkt 1-7 ustawy, pominął, że jednym z tych warunków (pkt 6) jest wykonywanie po 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 lub 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Przepis art. 3 ust. 1 tej ustawy zawiera definicję prac w szczególnych warunkach i stanowi, że wykaz tych prac określa załącznik nr 1 do ustawy. Podobnie art. 3 ust. 3 ustawy definiuje prace o szczególnym charakterze, stanowiąc, że wykaz tych prac zawiera załącznik nr 2 do ustawy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, niewątpliwie wśród 40 kategorii prac wymienionych w załączniku nr 1 oraz 24 rodzajów prac określonych w załączniku nr 2 brak jest prac, które wnioskodawca wykonywał w A. S.A. Ta okoliczność w istocie dyskwalifikuje możliwość nabycia przez niego prawa do emerytury pomostowej zarówno w świetle art. 4, jak również art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych.

Istotnie, stosując przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, pracę na stanowiskach mistrza odlewni i operatora linii odlewniczej można było kwalifikować jako wykonywaną w warunkach szczególnych, a zatem pozwalającą nabyć prawo do świadczeń w niższym od powszechnego wieku emerytalnym. Rozstrzygając ten problem na gruncie ustawy o emeryturach pomostowych, bo to z niej wnioskodawca wywodzi swoje prawo do świadczenia emerytalnego, zauważyć trzeba, że kwestia sporna rozpoznawanej sprawy sprowadza się do dokonania prawidłowej oceny, czy ubezpieczony jako mistrz odlewni wykonywał w spornym okresie pracę o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 3 ustawy o emeryturach pomostowych, a tym samym czy spełnia wszystkie warunki konieczne dla przyznania mu prawa do takiego świadczenia.

Z ustalonego stanu faktycznego wynika, że ZUS nie zaliczył wnioskodawcy okresu zatrudnienia w zakładach hutniczych A. S.A., ponieważ od 1 stycznia 2009 r. jego pracę należało odnosić wyłącznie do wykazu zawartego w załączniku do ustawy o emeryturach pomostowych.

Przepis art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych przewiduje, co prawda, możliwość uzyskania prawa do emerytury pomostowej przez osoby, które nie udowodniły po 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy, lecz nie odnosi się to do sytuacji wnioskodawcy. W ocenie Sądu Apelacyjnego wnioskodawca nie spełnia również warunku posiadania do dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych, to jest do 1 stycznia 2009 r., 15 lat pracy wykonywanej w warunkach szczególnych w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Z analogicznych przyczyn zatrudnienie w charakterze operatora linii odlewniczej i mistrza odlewni nie pozwala uznać tych prac za wykonywane w warunkach szczególnych w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych.

Wnioskodawca wykonywał pracę wymienioną w wykazie A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. Rzecz jednak w tym, że spośród w sumie 64 kategorii prac wymienionych w załącznikach nr 1 i 2 do ustawy o emeryturach pomostowych brak jest takiego rodzaju zatrudnienia. W tej sytuacji wnioskodawca nie może nabyć prawa do emerytury pomostowej.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu wniósł ubezpieczony, zaskarżając wyrok ten w całości. Skargę oparto na podstawach naruszenia prawa materialnego: 1) art. 4 pkt 2 i 6 ustawy o emeryturach pomostowych, co polegało na ich niewłaściwym zastosowaniu i uznaniu, że skarżący nie spełnił warunków uzyskania prawa do emerytury pomostowej, a w konsekwencji uznaniu, że praca wykonywana przez niego w A. S.A. na stanowisku brygadzysty produkcji (od 7 grudnia 1987 r. do 30 września 1991 r.) oraz następnie mistrza odlewni (od 1 października 1991 r. do 17 marca 2015 r.) nie stanowiła pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, a co za tym idzie, że skarżący nie spełnił przesłanki warunkującej

możliwość przyznania mu prawa do emerytury pomostowej, o której mowa w art. 4 pkt 2 i 6 ustawy, co w konsekwencji stanowiło podstawę oddalenia odwołania przez Sąd drugiej instancji i nieprzyznania skarżącemu prawa do emerytury pomostowej; 2) art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych w związku z pkt 4 załącznika nr 1 do ustawy, co polegało na ich błędnej wykładni i uznaniu, że intencją ustawodawcy było zawężenie rodzaju prac, które mogą zostać uznane za prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy względem wcześniejszego stanu prawnego, podczas gdy aktualny opis rodzaju pracy w przeciwieństwie do wcześniej obowiązującego wykazu stanowisk pracy (nazewnictwo z tego wykazu było przestarzałe i nie uwzględniało zmian, które nastąpiły) ma cel wprost odwrotny, to jest oderwanie się kwalifikacji pracy od nazwy stanowiska (ponieważ często w zależności np. od charakterystyki zakładu pracy wiązała się ona z bardzo różnymi obowiązkami) i zamiast tego ocenę i kwalifikację pracy jako wykonywanej w szczególnych warunkach przez pryzmat pracy faktycznie wykonywanej przez danego pracownika, a co za tym idzie na błędnym uznaniu, że praca wykonywana przez skarżącego na rzecz A. S.A. na stanowisku brygadzysty produkcji (od 7 grudnia 1987 r. do 30 września 1991 r.) oraz następnie mistrza odlewni (od 1 października 1991 r. do 17 marca 2015 r.) nie stanowiła pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, a tym samym, że skarżący nie spełnił przesłanek warunkujących możliwość przyznania mu prawa do emerytury pomostowej.

Skarżący wniósł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie w całości apelacji organu rentowego i utrzymanie w mocy wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 27 września 2019 r., zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącego kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego wedle norm prawem przepisanych, zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Organ rentowy nie wniósł odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona i z tej przyczyny została uwzględniona. Uzasadnione są obydwa kasacyjne zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego – art. 4 pkt 2 i 6 ustawy o emeryturach pomostowych oraz art. 3 ust. 1 tej ustawy w związku z pkt 4 załącznika nr 1 do niej.

1. Przesłanki nabycia prawa do emerytury pomostowej zostały uregulowane w art. 4 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1340, dalej: ustawa o emeryturach pomostowych albo ustawa). Zgodnie z tym przepisem, prawo do emerytury pomostowej, z uwzględnieniem art. 5-12 tej ustawy, przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.; 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat; 3) osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; 6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Z dniem 22 kwietnia 2022 r. został uchylony art. 4 pkt 7, zgodnie z którym kolejnym warunkiem nabycia prawa do emerytury pomostowej było rozwiązanie stosunku pracy z pracownikiem. Zmiana ta nie ma znaczenia w rozpoznawanej sprawie, ponieważ z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że ubezpieczony rozwiązał stosunek pracy i w chwili wystąpienia z ostatnim wnioskiem o emeryturę pomostową nie był już pracownikiem.

W rozpoznawanej sprawie zakwestionowane zostało spełnianie przez ubezpieczonego dwóch warunków: (-) legitymowanie się okresem pracy w

szczególne warunki lub o szczególnym charakterze wynoszącym co najmniej 15 lat (art. 4 pkt 2); (-) wykonywanie po dniu 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 (art. 4 pkt 6).

Pierwszy z tych warunków wymaga dokonania oceny charakteru pracy wykonywanej przez ubezpieczonego według różnych kryteriów – przed 1 stycznia 2009 r. według art. 32 i art. 33 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r. poz. 504; dalej: ustawa o emeryturach i rentach z FUS lub ustawa emerytalna) oraz według rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43) i załączników do tego rozporządzenia (wykazów A i B), natomiast po 31 grudnia 2008 r. według art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych i załączników do tej ustawy. Drugi z tych warunków dotyczy bezpośrednio wykonywania przez ubezpieczonego po 31 grudnia 2008 r. pracy zdefiniowanej w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych i opisanej szczegółowo w załącznikach do niej. Obydwa te warunki wymagają odrębnej oceny.

2. Na wstępie dalszych rozważań warto przypomnieć, że emerytury pomostowe dotyczą ubezpieczonych (urodzonych po 31 grudnia 1948 r.) zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Zastąpiły one emerytury w wieku obniżonym przyznawane na podstawie art. 32 i 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Cechą charakterystyczną emerytur pomostowych jest ich przejściowy charakter (por. I. Jędrasik-Jankowska, K. Jankowska, Prawo do emerytury – Komentarz do ustaw z orzecznictwem, Warszawa 2011, s. 34 i następne). Istotne są odmienności obu tych świadczeń (emerytur w wieku obniżonym przyznawanych na podstawie ustawy emerytalnej i emerytur pomostowych), różniące się warunki nabycia prawa do nich, co prowadzi do wniosku, że nie wszyscy uprawnieni do emerytur w niższym wieku z uwagi na pracę w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze w rozumieniu

przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS nabyliby obecnie prawo do emerytur pomostowych.

Celem ustawy o emeryturach pomostowych było bowiem ograniczenie kręgu uprawnionych do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, do której prawo nabywa się w niższym wieku niż powszechny wiek emerytalny (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62, z 4 września 2012 r., I UK 164/12, OSNP 2013 nr 15-16, poz. 185, uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 16 marca 2010 r., K 17/09, OTK-A 2010 nr 3, poz. 21 oraz uzasadnienie projektu ustawy o emeryturach pomostowych, Sejm RP VI kadencji, nr druku 1070; w nowszym orzecznictwie por. wyroki Sądu Najwyższego z 11 marca 2021 r., I USKP 17/21, LEX nr 3193877 i z 23 listopada 2021 r., III USKP 85/21, LEX nr 3352078).

Ogólna charakterystyka emerytur pomostowych została przedstawiona przez Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z 16 marca 2010 r., K 17/09, oraz w późniejszych orzeczeniach (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 25 listopada 2010 r., K 27/09, OTK-A 2010 nr 9, poz. 109 oraz z 3 marca 2011 r., K 23/09, OTK-A 2011 nr 2, poz. 8). Trybunał zwrócił uwagę, że uchwalenie ustawy o emeryturach pomostowych miało na celu stopniowe wygaszanie dotychczasowych zasad przechodzenia na emeryturę w obniżonym wieku emerytalnym przez osoby pracujące w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Celem ustawy o emeryturach pomostowych, w obliczu niekorzystnych trendów demograficznych, było przede wszystkim przejście z systemu, w którym istniały szerokie możliwości przechodzenia na wcześniejszą emeryturę, do systemu, w którym takie uprawnienia zostaną istotnie ograniczone, a następnie zlikwidowane. Na konieczność ograniczenia kręgu osób uprawnionych do emerytury w obniżonym wieku Trybunał Konstytucyjny zwracał uwagę już w wyroku z 20 maja 2008 r., SK 9/07 (OTK-A 2008 nr 4, poz. 60), podnosząc, że konieczne jest zweryfikowanie przesłanek, którymi kierował się prawodawca w 1983 r. przy konstruowaniu preferencyjnych rozwiązań skracania wieku emerytalnego. Stąd emerytury pomostowe, choć są świadczeniami emerytalnymi, różnią się od „zwykłych” emerytur wypłacanych na podstawie ustawy emerytalnej osobom, które osiągnęły

powszechny wiek emerytalny. Wśród najważniejszych odrębności należy wymienić: (-) obniżony o 5 lat wiek emerytalny w porównaniu do zwykłego/powszechnego wieku emerytalnego (art. 4 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych i art. 24 ust. 1 ustawy emerytalnej); (-) dodatkowe wymaganie dotyczące stażu – co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (art. 4 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych), zdefiniowanych albo w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, wyszczególnionych w załącznikach nr 1 i 2 do tego aktu, albo w art. 32 i 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; (-) okresowość (emerytury pomostowe są wypłacane tylko w okresie przejściowym, do osiągnięcia przez uprawnionego powszechnego wieku emerytalnego, kiedy to nabywa on prawo do zwykłej emerytury); (-) warunek uzyskania emerytury pomostowej w postaci wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przed 1 stycznia 2009 r. oraz po 31 grudnia 2008 r.; (-) odrębne źródło finansowania (środki na emerytury pomostowe nie pochodzą z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a więc ze zwykłych składek na ubezpieczenie emerytalne, lecz z odrębnego Funduszu Emerytur Pomostowych).

Pojęcie pracy w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze zdefiniowano w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. W art. 3 ust. 7 ustawy przyjęto jednocześnie, że za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze uważa się również osoby wykonujące przed dniem wejścia w życie ustawy (a więc przed 1 stycznia 2009 r.) prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Prace w szczególnych warunkach uprawniające do emerytury pomostowej zostały określone w ustawie o emeryturach pomostowych przez: (-) definicję zawartą w art. 3 ust. 1 tej ustawy; (-) wyliczenie czynników ryzyka związanych z poszczególnymi rodzajami prac w szczególnych warunkach, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, zawarte w art. 3 ust. 2 oraz (-) wykaz takich prac ujęty w załączniku nr 1 do ustawy. Prace o szczególnym charakterze zdefiniowano w art. 3 ust. 3 ustawy i wyliczono w załączniku nr 2 do tego aktu.

W rozpoznawanej sprawie kwestia wymagająca rozstrzygnięcia było to, czy ubezpieczony po 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach

w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach pomostowych ujętą w załączniku nr 1 do tej ustawy.

Według definicji zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, prace w szczególnych warunkach to prace związane z czynnikami ryzyka, mogące z wiekiem z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwale uszkodzenie zdrowia, wykonywane w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, stawiające przed pracownikami – mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej – wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku. Dopełnieniem definicji zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy jest wyliczenie w ust. 2 rodzajów prac wykonywanych w szczególnych warunkach, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, z którymi związane są wspomniane czynniki ryzyka. Do pierwszej kategorii należą prace wykonywane pod ziemią, na wodzie, pod wodą i w powietrzu. Do drugiej – prace wykonywane w warunkach gorącego i zimnego mikroklimatu, bardzo ciężkie prace fizyczne, prace w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i ciężkie prace fizyczne związane z bardzo dużym obciążeniem statycznym wynikającym z konieczności pracy w wymuszonej, niezmienniej pozycji ciała. Przepis art. 3 ust. 4 ustawy odsyła wreszcie do wykazu prac w szczególnych warunkach stanowiącego załącznik nr 1 do ustawy. Przepis ten zawiera dodatkowe kryterium, którego spełnienie pozwala na uznanie danego rodzaju prac za prace w szczególnych warunkach. Jest to wymaganie związane z czasem narażenia pracownika na wpływ czynników ryzyka wymienionych w art. 3 ust. 1 ustawy. W art. 3 ust. 4 ustawy nie chodzi więc o wymiar czasu pracy określony w umowie o pracę, lecz o wymiar czasu pracy faktycznie wykonywanej w narażeniu na czynniki ryzyka, które powodują, że dane prace są pracami wykonywanymi w szczególnych warunkach. Dlatego też dla uznania, że praca jest wykonywana w szczególnych warunkach, nie wystarcza określenie w umowie o pracę, że pracownik został zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na konkretnym stanowisku, z zajmowaniem którego związana jest jedynie (potencjalna) konieczność wykonywania prac wymienionych w wykazie prac

w szczególnych warunkach, stanowiącym załącznik nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych, lecz niezbędne jest, aby prace takie rzeczywiście wykonywał w pełnym wymiarze czasu pracy, to jest codziennie i przez całą przewidzianą dla niego dniówkę roboczą. Jest to przede wszystkim kwestia ustaleń faktycznych dotyczących rodzaju pracy, sposobu jej wykonywania, nałożonych na pracownika obowiązków pracowniczych związanych z rodzajem pracy.

3. Wprawdzie przy nabywaniu prawa do emerytury pomostowej na podstawie art. 4 ustawy uwzględnieniu podlegają przypadające przed dniem 1 stycznia 2009 r. okresy pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy emerytalnej, jednakże dotyczy to wyłącznie sytuacji spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich pozostałych przesłanek określonych w art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych. Inaczej rzecz ujmując, osobom wykonującym przed dniem wejścia w życie tej ustawy prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy emerytalnej), uwzględnia się do 1 stycznia 2009 r. okresy zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. oraz wykazów stanowiących załączniki do tego rozporządzenia, pod warunkiem, że wykonywały one po 31 grudnia 2008 r. pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Możliwość ta jest natomiast wyłączona w stosunku do osób, które takiej pracy po tej dacie nie wykonywały, a w rezultacie nie spełniają warunku określonego w art. 4 pkt 6 tej ustawy. Z powołanych przepisów wypływa wniosek, że jakkolwiek w świetle art. 4 pkt 2 i 5 w związku z art. 3 ust. 7 ustawy o emeryturach pomostowych do wymaganego stażu przypadającego przed dniem wejścia w życie tego aktu, tj. przed 1 stycznia 2009 r., wlicza się okresy pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu zarówno art. 3 ust. 1 lub 3 tej ustawy, jak i art. 32 lub art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, to ostateczne ograniczenie zamierzonego przez ustawodawcę kręgu osób uprawnionych do emerytury pomostowej wynika z konieczności ziszczenia się przesłanki z art. 4 pkt 6 ustawy. Wymaganie to spełnia zasadniczą funkcję eliminacyjną, ograniczając ostatecznie prawo do emerytury pomostowej do kręgu

osób wykonujących pracę kwalifikowaną jako szczególna w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych po 31 grudnia 2008 r. W tym kierunku wypowiedział się także Sąd Najwyższy w wyroku z 15 stycznia 2013 r., 448/12 (LEX nr 1396383), stwierdzając, że z wykładni art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych wynika, iż w celu nabycia prawa do emerytury pomostowej zaliczenie do stażu pracy w szczególnych warunkach zatrudnienia w takich warunkach w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2008 r. jest możliwe wówczas, gdy co najmniej jeden miesiąc takiego zatrudnienia przypadał po 31 grudnia 2008 r. W późniejszej uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 18 maja 2022 r., III UZP 2/22 (LEX nr 3343023) przyjęto jednak, że nabycie prawa do emerytury pomostowej nie jest uzależnione od wykonywania, po dniu 31 grudnia 2008 r., pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze przez okres przynajmniej jednego miesiąca (art. 4 pkt 6 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych), co faktycznie oznacza, że praca w szczególnych warunkach po 31 grudnia 2008 r. mogła być wykonywana krócej niż przez miesiąc. Ta kwestia jest zasadnicza dla prawidłowego rozstrzygnięcia o uprawnieniach skarżącego w obecnej sprawie.

4. W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy ustalił i przyjął (ocenił), że przed 1 stycznia 2009 r. ubezpieczony (skarżący) pracował w szczególnych warunkach przez co najmniej 15 lat. Ustaleń tych Sąd Okręgowy dokonał na podstawie akt osobowych ubezpieczonego, w szczególności wystawionych mu przez dwóch kolejnych pracodawców świadectw pracy w szczególnych warunkach, a ponadto na podstawie zeznań samego ubezpieczonego oraz świadków powołanych przez niego na okoliczność rodzaju i sposobu wykonywania pracy w tym okresie.

Teza Sądu Apelacyjnego, że co prawda przed 31 grudnia 2008 r. wnioskodawca wykonywał pracę wymienioną w wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, jednak nie była to praca ujęta w żadnej z 64 kategorii prac wymienionych w załącznikach nr 1 i 2 do ustawy o emeryturach pomostowych i z tej przyczyny nie może być w ogóle uwzględniona, jest błędna. Sąd Apelacyjny błędnie założył, że także przed 1 stycznia 2009 r. ubezpieczony powinien był

wykonywać prace, które można by obecnie zakwalifikować według którejś z pozycji załączników nr 1 i 2 do ustawy o emeryturach pomostowych. Tymczasem, ocena charakteru pracy ubezpieczonego przed 1 stycznia 2009 r. (czy była to praca w szczególnych warunkach) mogła i powinna była się dokonać według kryteriów przyjętych na gruncie stosowania art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. oraz wykazów stanowiących załączniki do tego rozporządzenia. Dopiero praca wykonywana po 31 grudnia 2008 r. może i powinna być oceniana według kryteriów wynikających z ustawy o emeryturach pomostowych i załączników do tej ustawy.

Z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że ubezpieczony rozpoczął pracę w zawodzie technika metalurga w Z., obecnie H. S.A. w W., początkowo jako stażysta-wytapiacz, następnie jako wytapiacz stopów miedzi, wreszcie jako mistrz zmianowy. Na stanowisku wytapiacza metali nieżelaznych (stopów miedzi) pracował od 2 września 1974 r. do 31 maja 1985 r. Następnie, w okresie od 1 czerwca 1985 r. do 31 października 1987 r., pracował w tym samym zakładzie na stanowisku mistrza zmianowego wydziału hutniczego. Łącznie u tego pracodawcy ubezpieczony pracował ponad 13 lat.

W czasie pracy w Z. ubezpieczony odbył zasadniczą służbę wojskową w okresie od 26 kwietnia 1980 r. do 3 kwietnia 1982 r. Po odbyciu służby wojskowej zgłosił się do pracy 3 maja 1982 r., czyli w ciągu 30 dni od jej zakończenia. Jest to istotne ustalenie, ponieważ w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje obecnie pogląd, zgodnie z którym wliczenie okresu służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym pracownik podjął pracę w ciągu 30 dni od zwolnienia ze służby, dotyczy nie tylko uprawnień pracowniczych, wynikających z przepisów Kodeksu pracy, lecz także wszelkich innych uprawnień wynikających z przepisów szczególnych, w tym przepisów emerytalnych. Nie ma przy tym żadnego powodu, aby twierdzić, że powołana regulacja odnosi się tylko do wybranych przepisów prawa pracy, a nie odnosi się do emerytur w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Problem zaliczania zasadniczej służbowy wojskowej do stażu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownika jako ubezpieczonego z tytułu pozostawania w stosunku pracy, jest ujmowany jednoznacznie z korzyścią dla ubezpieczonych. Warto

przypomnieć, że kwestia ta została wstępnie wyjaśniona w uchwałach Sądu Najwyższego z 16 października 2013 r., II UZP 6/13 (OSNP 2014 nr 3, poz. 42) oraz z 2 lipca 2015 r., III UZP 4/15 (OSNP 2015 nr 12, poz. 164). Należy także przywołać uchwałę Sądu Najwyższego z 14 lipca 2016 r., III UZP 9/16 (OSNP 2017 nr 2, poz. 20), w której odwołano się do poglądów Sądu Najwyższego sformułowanych na tle spraw, w których przedmiotem sporu była kwestia zaliczenia zasadniczej służby wojskowej do okresów uprawniających do emerytur w obniżonym wieku emerytalnym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 6 kwietnia 2006 r., III UK 5/06, OSNP 2007 nr 7-8, poz. 108; z 9 marca 2009 r., I UK 333/09, LEX nr 585739; z 22 października 2009 r., I UK 136/09, OSP 2011 nr 1, poz. 6 z aprobowaną glosą I. Sierockiej oraz z 22 października 2009 r., I UK 126/09, OSNP 2011 nr 7-8, poz. 112). Można stwierdzić, że jeśli chodzi o uprawnienia związane z nabyciem prawa do emerytury w wieku obniżonym (na podstawie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS) przyjmuje się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że okres służby wojskowej traktuje się jako okres równorzędny z rzeczywistym wykonywaniem zatrudnienia w ramach stosunku pracy (art. 301 k.p.) i jest on wliczany do okresu pracy w szczególnych warunkach, jeżeli przed rozpoczęciem tej służby i po jej zakończeniu pracownik (ubezpieczony) pracował w szczególnych warunkach. Okres takiej służby jest zatem okresem zaliczanym do pracowniczego stażu zatrudnienia i od chwili tego zaliczenia stanowi z nim jedność oraz dzieli w przyszłości jego los.

Za okres pracy w Z. i H. S.A. zostało wystawione wnioskodawcy przez pracodawcę świadectwo wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze z 7 listopada 2013 r., w którym pracodawca potwierdził, że od 2 września 1974 r. do 31 października 1987 r. wnioskodawca był zatrudniony w H. S.A. i w tym okresie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę ściśle według wykazu i pozycji rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz zarządzenia Nr 48 Ministra Przemysłu z dnia 10 maja 1989 r.: (-) od 1 stycznia 1975 r. do 25 kwietnia 1980 r. na stanowisku wytapiacza metali żelaznych, wymienionym w dziale III, poz. 10, wykazu „B”, (-) od 3 maja 1982 r. do 31 maja 1985 r. na stanowisku wytapiacza

metali nieżelaznych, wymienionym w dziale III, poz. 10, wykazu „B”, (-) od 1 czerwca 1985 r. do 31 października 1987 r. na stanowisku bezpośredniego nadzoru nad pracownikami z poz. 1-12, wymienionym w dziale III, poz. 13, wykazu „B”. Pismem z 27 czerwca 2016 r. H. S.A. potwierdził dodatkowo, że wnioskodawca był zatrudniony w wymienionych okresach w Z. w W., a stanowisko, które zajmował (wytapiacz metali nieżelaznych), jest obecnie kwalifikowane do wykazu prac w szczególnych warunkach według załącznika nr 1 do ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych.

W dniu 2 listopada 1987 r. wnioskodawca podjął pracę w A. S.A. w W., gdzie pracował do 17 marca 2015 r. Łącznie u tego pracodawcy ubezpieczony pracował ponad 27 lat, w tym w okresie od 2 listopada 1987 r. do 31 grudnia 2008 r. ponad 20 lat.

Za okresy pracy w A. S.A. zostało wystawione wnioskodawcy przez pracodawcę świadectwo pracy z 17 marca 2015 r., którym pracodawca potwierdził, że wnioskodawca był w okresie od 2 listopada 1987 r. do 17 marca 2015 r. zatrudniony w zakładzie A. S.A. w pełnym wymiarze czasu pracy, na stanowiskach: (-) zalewacz kokil od 2 listopada 1987 r. do 6 grudnia 1987 r.; (-) brygadzysta produkcji rynkowej od 7 grudnia 1987 r. do 30 września 1991 r.; (-) mistrz odlewni od 1 października 1991 r. do 17 marca 2015 r. W świadectwie pracy pracodawca potwierdził, że ubezpieczony wykonywał w tych okresach pracę w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze godzin.

Za okresy pracy w A. S.A. wnioskodawcy zostało wystawione przez zakład pracy także świadectwo wykonywania pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze z 6 grudnia 2013 r., w którym pracodawca potwierdził, że wnioskodawca był zatrudniony w okresie od 2 listopada 1987 r. i nadal w zakładzie A. S.A. i w tym okresie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę: (-) od 2 listopada 1987 r. do 6 grudnia 1987 r. na stanowisku zalewacza, wymienionym w dziale III, poz. 43 pkt 19, wykazu „A” stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (Dz.U. Nr 8 poz. 43), oraz w załączniku Nr 1 do zarządzenia Nr 13 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy, w których wykonywane są prace w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu

maszynowego (Dz.Urz. MHiPM z 1985 r. Nr 1, poz. 1); (-) od 7 grudnia 1987 r. do 30 września 1991 r. na stanowisku brygadzysty produkcji, który stale przebywał na produkcji, organizował i nadzorował prace tokarzy, zalewaczy form, oczyszczaczy odlewów, do jego obowiązków należało szkolenie pracowników na stanowiskach pracy oraz kontrola produkowanych wyrobów pod względem jakości i ilości wykonania, wymienionym w dziale XIV, poz. 24, wykazu „A” załącznika Nr 1 do zarządzenia Nr 13 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy, w których wykonywane są prace w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego; (-) od 1 października 1991 r. do dnia wydania świadectwa na stanowisku mistrza odlewni metali nieżelaznych, który organizuje i nadzoruje prace produkcyjne na podległych mu stanowiskach, rozlicza ilość i jakość wykonanych zadań, prowadzi dokumentację potwierdzającą obrót surowcami i wyrobami gotowymi, nadzoruje właściwe eksploataowanie urządzeń odlewniczych, zgodnie z ich przeznaczeniem i instrukcjami obsługi, wymienionym w dziale XIV, poz. 24, wykazu „A”, załącznika Nr 1 do zarządzenia Nr 13 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy w których wykonywane są prace w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego.

Przytoczone ustalenia Sądu Okręgowego pozwalały na ocenę, że przed 1 stycznia 2008 r. ubezpieczony przepracował co najmniej 15 lat (faktycznie ponad 30 lat) w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, ponieważ praca przez niego wykonywana w tym czasie była kwalifikowana przez pracodawców według odpowiednich punktów ujętych w wykazach A i B stanowiących załączniki do tego rozporządzenia.

Według świadectwa pracy w szczególnych warunkach wystawionego przez H. S.A. ubezpieczony był zatrudniony w okresie pracy u tego pracodawcy: (-) na stanowisku wytapiacza metali nieżelaznych, wymienionym w dziale III (Prace gorące w hutach żelaza i stali oraz hutach metali nieżelaznych), poz. 10 (wytapiacz

metali nieżelaznych) wykazu „B”, oraz (-) na stanowisku bezpośredniego nadzoru nad pracownikami z poz. 1-12, wymienionym w dziale III, poz. 13 (mistrz nadzorujący bezpośrednio prace wymienione w poz. 1-12) wykazu „B”. W okresie obowiązywania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. prace w nadzorze (dozorze) były również traktowane jako prace w szczególnych warunkach. Stanowisko mistrza odlewni metali nieżelaznych było taktowane jako praca w szczególnych warunkach.

Z kolei według świadectwa pracy w szczególnych warunkach wystawionego przez A. S.A. ubezpieczony był zatrudniony w okresie pracy u tego pracodawcy:

(-) na stanowisku zalewacza, wymienionym w dziale III (W hutnictwie i przemyśle metalowym), pkt 19 (odlewanie metali nieżelaznych i ich stopów), poz. 43 (obsługa pieców rafinacyjnych, topielnych, formiarni, urządzeń odpylających i odlewniczych) wykazu „A”, (-) na stanowisku brygadzysty produkcji, który stale przebywał na produkcji, organizował i nadzorował prace tokarzy, zalewaczy form, oczyszczaczy odlewów, do jego obowiązków należało szkolenie pracowników na stanowiskach pracy oraz kontrola produkowanych wyrobów pod względem jakości i ilości wykonania, wymienionym w dziale XIV (Prace różne), poz. 24 (kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług oraz dozór inżyniersko-techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie), wykazu „A”, (-) na stanowisku mistrza odlewni metali nieżelaznych, który organizuje i nadzoruje prace produkcyjne na podległych mu stanowiskach, rozlicza ilość i jakość wykonanych zadań, prowadzi dokumentację potwierdzającą obrót surowcami i wyrobami gotowymi, nadzoruje właściwe eksploataowanie urządzeń odlewniczych, zgodnie z ich przeznaczeniem i instrukcjami obsługi, wymienionym w dziale XIV (Prace różne), poz. 24 (kontrola międzyoperacyjna, kontrola jakości produkcji i usług oraz dozór inżyniersko-techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie), wykazu „A”. W okresie obowiązywania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. prace w nadzorze (dozorze) były również traktowane jako prace w szczególnych warunkach.

W obydwu świadectwach pracy w szczególnych warunkach pracodawcy potwierdzili, że ubezpieczony pracował w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowiskach, które podlegały zakwalifikowaniu do pracy w szczególnych warunkach (dotyczyło to także pracy na stanowiskach brygadzysty produkcji czy mistrza).

Z utrwalonego stanowiska Sądu Najwyższego wynika, że praca w szczególnych warunkach to praca, w której pracownik w sposób istotny jest narażony na niekorzystne dla zdrowia czynniki (np. hałas, zapylenie, opary chemiczne, wysokie lub niskie temperatury, silne pole elektromagnetyczne, promieniowanie jonizujące, zmienne warunki atmosferyczne). Pracę taką pracownik musi wykonywać stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku (por. wyrok Sądu Najwyższego z 8 grudnia 2008 r., II UK 107/08, LEX nr 1746690), aby nabyć prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, gdyż praca w takich warunkach przyczynia się do szybszego obniżenia wydolności organizmu. W orzecnictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że czynności ogólnie pojętego nadzoru lub kontroli w procesie produkcji wykonywanej w tych wydziałach i oddziałach, w których zatrudnieni są pracownicy wykonujący pracę w warunkach szczególnych w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., objęte poz. 24 działu XIV wykazu A, to wyłącznie te czynności, które wykonywane są w warunkach bezpośrednio narażających na szkodliwe dla zdrowia czynniki, a więc polegające na bezpośrednim nadzorze i bezpośredniej kontroli procesu pracy na stanowiskach pracy wykonywanej w szczególnych warunkach (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, LEX nr 375653; z 4 listopada 2008 r., I UK 111/08, LEX nr 741095). Jeśli czynności te są wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na stanowisku pracy związanej z kontrolą międzyoperacyjną, kontrolą jakości produkcji i usług oraz dozorem inżynieryjno-technicznym, to okres wykonywania tej pracy jest okresem pracy uzasadniającym prawo do świadczeń emerytalnych na zasadach określonych w art. 32 ustawy emerytalnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2014 r., I UK 377/13, OSNP 2015 nr 7, poz. 102).

Należy podkreślić, że samo wykonywanie prac „administracyjno-biurowych” nie dyskredytuje automatycznie możliwości zaliczenia tego okresu do pracy w

szczególnych warunkach, jeżeli miały one charakter marginalny. Świadcstwo pracy w szczególnych warunkach jest dokumentem prywatnym. Jest to oświadczenie wiedzy pracodawcy. Sąd ubezpieczeń społecznych nie jest związany oceną charakteru zatrudnienia pracownika dokonaną przez pracodawcę w świadectwie pracy. Dokumenty wystawiane przez pracodawcę podlegają, co do swojej wiarygodności i mocy dowodowej, takiej samej ocenie, jak każdy inny dowód (art. 233 § 1 k.p.c.). O uznaniu zatrudnienia za pracę w szczególnych warunkach w rozumieniu przepisów ustawy emerytalnej nie decyduje wyłącznie treść dokumentów wystawianych przez pracodawcę, lecz charakter czynności faktycznie wykonywanych przez pracownika (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 25 marca 1998 r., II UKN 570/97, OSNAPiUS 1999 nr 6, poz. 213; z 22 marca 2001 r., II UKN 263/00, OSNAPiUS 2002 nr 22, poz. 553). Jeżeli jednak treść świadectwa pracy znajduje potwierdzenie w zeznaniach stron (samego ubezpieczonego ubiegającego się o emeryturę w wieku obniżonym) oraz świadków, nie ma powodu, aby kwestionować to, co z tego świadectwa wynika.

Ugruntowany jest pogląd, że o potraktowaniu stanowiska zatrudnienia jako pracy w szczególnych warunkach przesądza nie nazwa stanowiska, użyta przez pracodawcę w świadectwie pracy odpowiadająca lub nieodpowiadająca nomenklaturze zawartej w rozporządzeniu wykonawczym, lecz pozytywna weryfikacja tego dokumentu pod kątem zgodności rzeczywiście wykonywanej przez pracownika pracy z ustawowymi wymaganiami (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392; z 3 lutego 2016 r., II UK 30/15, LEX nr 1998553).

Konkluzję tę należy odnieść do zakresu obowiązków skarżącego jako pracownika, na które powołał się Sąd Okręgowy, dokonując szczegółowego opisu obowiązków pracowniczych ubezpieczonego. Nazwa kolejnych stanowisk pracy skarżącego oraz przypisany do nich zakres obowiązków nie mają decydującego znaczenia. Istotny jest faktyczny zakres czynności realizowany w praktyce. Treść świadectw pracy w szczególnych warunkach, wynikająca z tych dokumentów nazwa kolejnych zajmowanych stanowisk, opis przypisanych do nich obowiązków pracowniczych, potwierdzone zeznaniami świadków i samego ubezpieczonego, pozwoliły Sądowi Okręgowemu na ustalenie i ocenę, że ubezpieczony pracował w

szczególne warunki przed 1 stycznia 2008 r. ponad 15 lat. Wypada podkreślić, że Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku w żadnym miejscu nie zakwestionował ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego, dokonał jedynie odmiennej ich oceny prawnej, która okazała się wadliwa.

5. Szczegółowe ustalenia Sądu Okręgowego co do rodzaju pracy wykonywanej przez ubezpieczonego (skarżącego) – niezakwestionowane w żaden sposób przez Sąd Apelacyjny – pozwalają też na dokonanie oceny, czy praca ubezpieczonego na stanowisku mistrza odlewni w A. S.A. po 31 grudnia 2008 r. oraz na stanowisku operatora linii odlewniczej w E. spółce z o.o. może być zakwalifikowana jako praca w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych (art. 4 pkt 6 tej ustawy). Należy przypomnieć, że ubezpieczonemu wystarczyłby nawet krócej niż jeden miesiąc pracy po 31 grudnia 2008 r. – już pod rządami ustawy o emeryturach pomostowych – w warunkach opisanych w art. 3 ust. 1 tej ustawy (załącznika nr 1 do niej), aby nabyć uprawnienia do tego świadczenia.

Rację ma Sąd Apelacyjny, że wśród 40 kategorii prac wymienionych w załączniku nr 1 do tej ustawy oraz wśród 24 kategorii prac określonych w załączniku nr 2 brak jest prac, które zostały ujęte w świadectwach pracy w szczególnych warunkach wystawionych przez kolejnych pracodawców ubezpieczonego, w szczególności pracy na stanowisku mistrza odlewni metali nieżelaznych wykonywanej przez niego w A. S.A. po 31 grudnia 2008 r. (do 17 marca 2015 r.), podobnie pracy na stanowisku operatora linii odlewniczej wykonywanej w okresie od 9 października 2015 r. do 8 stycznia 2016 r. w E. spółce z o.o. w W.. Załączniki do ustawy o emeryturach pomostowych nie posługują się bowiem w ogóle stanowiskami pracy, lecz opisem rodzaju pracy.

W przypadku pracy wykonywanej przez skarżącego w grę wchodzić mogą prace opisane w załączniku nr 1 (Wykaz prac w szczególnych warunkach) pod poz. 4 (prace bezpośrednio przy zalewaniu form odlewniczych, transportowaniu naczyń odlewniczych z płynnym, rozgrzanym materiałem – żeliwo, staliwo, metale nieżelazne i ich stopy), pod poz. 5 (prace bezpośrednio przy ręcznej obróbce wykańczającej odlewy: usuwanie elementów układu wlewowego, ścinanie, szlifowanie powierzchni odlewów oraz ich malowanie na gorąco), ewentualnie pod

poz. 6 (prace bezpośrednio przy obsłudze wielkich pieców oraz pieców stalowniczych lub odlewniczych). Szczegółowe ustalenia Sądu Okręgowego dotyczące rodzaju pracy skarżącego, sposobu jej wykonywania, nałożonych na niego obowiązków pracowniczych powinny być skonfrontowane z tymi pozycjami załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych.

Przy ustalaniu wykazów stanowisk pracy, ma których wykonywane są prace w szczególnych warunkach uprawniające do emerytury pomostowej, zachowuje aktualność pogląd Sądu Najwyższego, wyrażony jeszcze w poprzednim stanie prawnym, zgodnie z którym o zaliczeniu okresu zatrudnienia pracownika do okresu pracy w szczególnych warunkach decyduje nie nazwa stanowiska pracy zajmowanego przez pracownika oraz umieszczenie tego stanowiska w zakładowym wykazie stanowiskowym, lecz rodzaj pracy (charakter pracy) na tym stanowisku (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75; z 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638).

Kwestia wykładni pojęcia „prace bezpośrednio przy” była już przedmiotem analizy Sądu Najwyższego (por. np. w odniesieniu do prac wykonywanych bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu – wyrok Sądu Najwyższego z 14 sierpnia 2013 r., III UK 122/12, OSNP 2014 nr 5, poz. 75; prac bezpośrednio przy obsłudze wielkich pieców oraz pieców stalowniczych lub odlewniczych – wyrok Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2013 r., I UK 13/13, LEX nr 1413490; prac przy bezpośrednim sterowaniu procesami technologicznymi lub technicznymi – wyrok Sądu Najwyższego z 24 lutego 2022 r., II USKP 118/21, LEX nr 3350303).

W orzecznictwie pojawiły się już wypowiedzi pozwalające na ocenę, w jakiej sytuacji można przyjąć, że oceniana praca spełnia kryteria z poz. 4, 5 lub 6 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych. Przykładowo, w wyroku z 2 października 2014 r., III AUa 387/14 (LEX nr 1527163), Sąd Apelacyjny w Rzeszowie orzekł, że prace wymienione w pkt 4 czy 6 załącznika nr 1 do ustawy z 2008 r. o emeryturach pomostowych nie sprowadzają się wyłącznie do stanowisk wytapiaczy, zalewaczy itp. Taką pracą może być też praca na stanowisku mistrza

czy starszego mistrza, który będąc stale obecny przy procesach wymienionych w przepisie, koordynuje czynności i samodzielnie je wykonuje w razie potrzeby. Celem przepisu jest bowiem umożliwienie skorzystania z emerytury pomostowej osobom pracującym w wyjątkowo uciążliwych dla zdrowia warunkach, których obecność w przebiegu prac wymienionych w przepisie jest konieczna i niezbędna, nierozzerwalnie z nimi związana, a praca wykonywana jest bezpośrednio przy czynnościach wymienionych w przepisie, zarówno w formie osobistego wykonywania prac, jak i ich koordynacji, o ile taka świadczona jest stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Z kolei Sąd Najwyższy w wyroku z 13 czerwca 2013 r., I UK 13/13 (LEX nr 1413490), stwierdził, że prace w hutnictwie polegające na bieżącej konserwacji i remontach pieców i urządzeń produkcyjnych nie są pracami bezpośrednio przy obsłudze wielkich pieców oraz pieców stalowniczych lub odlewniczych, wymienionymi w pkt 6 załącznika nr 1 do ustawy z 2008 r. o emeryturach pomostowych. Odwołanie się przez ustawodawcę nie do prac przy obsłudze wskazanych pieców lub do prac związanych z ich obsługą, ale do prac bezpośrednio przy takiej obsłudze wskazuje, że pkt 6 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych obejmuje prace wykonywane bezpośrednio w procesie produkcji, a nie wszystkie czynności składające się na ostateczny rezultat całego procesu produkcyjnego, choćby pozostawały z nim w ścisłym związku. Do tych ostatnich niewątpliwie należą prace konserwacyjno-remontowe, które co prawda polegają na utrzymywaniu pieców hutniczych w sprawności i ruchu, ale nie na ich bezpośrednim obsługiwaniu, a właśnie z tą bezpośrednią obsługą ustawodawca łączy stale występowanie szczególnie uciążliwych czynników ryzyka określonych w art. 3 ust. 1 i 2, uprawniające do emerytury pomostowej na podstawie art. 7 ustawy.

W rozpoznawanej sprawie nie chodzi o to, czy zajmowane przez skarżącego stanowiska mistrza odlewni metali nieżelaznych lub operatora linii odlewniczej mieszczą się w wykazie załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych w związku z definicją pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 2 tej ustawy, lecz o to, czy praca faktycznie przez niego wykonywana po 31 grudnia 2008 r. była – ze względu na rodzaj wykonywanych czynności (rodzaj i charakter pracy, sposób jej wykonywania) – pracą bezpośrednio przy zalewaniu form odlewniczych, transportowaniu naczyń odlewniczych z płynnym, rozgrzanym

materiałem, pracą bezpośrednio przy ręcznej obróbce wykańczającej odlewy lub pracą bezpośrednio przy obsłudze pieców stalowniczych lub odlewniczych w szczegółowo ustalonych przez Sąd Okręgowy okolicznościach jej świadczenia. Tego rodzaju oceny zabrakło w zaskarżonym wyroku, co uzasadniało uwzględnienie skargi kasacyjnej.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

[as]